

Hiệu quả giao tiếp CỦA BẢN DỊCH

VŨ VĂN ĐẠI*

Thực hiện một bản dịch không nhằm mục đích gì khác là giúp những người sử dụng ngôn ngữ khác bản gốc nắm được nội dung chủ yếu, cảm nhận được hình thức thể hiện của nguyên bản và có cách xử lý phù hợp với những thông tin thu nhận được. Đây là mục đích mà mọi bản dịch phải cố gắng đạt tới. Tuy nhiên trước nhiều vấn đề đặt ra trong đó có khó khăn về xử lý ngôn ngữ, đôi khi người dịch xa rời mục tiêu này vì thế hiệu quả giao tiếp của văn bản đích không cao. Bài viết này của chúng tôi nhằm góp phần làm sáng tỏ khái niệm hiệu quả giao tiếp của bản dịch, đồng thời đề xuất một phương pháp tạo hiệu quả giao tiếp cao trên cơ sở các cứ liệu trích từ một bản dịch sách hướng dẫn du học nước ngoài.

1. Thế nào là bản dịch đạt hiệu quả giao tiếp?

Để trả lời câu hỏi này chúng ta cần đề cập đến một số vấn đề lý thuyết. Trước hết là vấn đề bản chất của lý thuyết dịch với tư cách là một ngành khoa học.

Từ khi dịch thuật phát triển nhằm đáp ứng nhu cầu ngày càng tăng của giao lưu và hợp tác quốc tế, nhiều dịch giả và nhà nghiên cứu đã khái quát hoá

bản chất của hoạt động dịch, đưa ra nhiều luận điểm đáng chú ý. Nhìn chung các lý thuyết mà chúng ta biết đến đều được xây dựng từ những nhận xét quan sát bản dịch một loại hình văn bản, diễn ngôn đặc biệt. Quả vậy, lý thuyết dịch của các nhà ngôn ngữ học bắt nguồn từ các vấn đề đặt ra do sự khác biệt giữa các ngôn ngữ và việc xử lý những khó khăn đó. Hoạt động dịch theo lý thuyết ngôn ngữ chủ yếu là thực hiện các thao tác ngôn ngữ. Lý thuyết ngôn ngữ về dịch bị phê phán là xem nhẹ vai trò của các yếu tố phát ngôn, phi ngôn ngữ tham gia vào quá trình giao tiếp. Hơn nữa nếu chỉ chú trọng đến việc chuyển đổi các yếu tố ngôn ngữ thì hiệu quả giao tiếp của bản dịch sẽ rất hạn chế. Khác với quan điểm ngôn ngữ học vừa nêu, các nhà ngôn ngữ học xã hội xây dựng lý thuyết dịch của mình trên cơ sở quan sát, phân tích những vấn đề đặt ra khi dịch những loại văn bản đặc biệt, mang tính văn hoá xã hội đặc thù. Thực vậy các dịch giả Kinh Thánh, chẳng hạn, nhận thấy rằng để đạt mục đích truyền tải nội dung của sách Kinh, truyền bá Gia tô giáo cho các dân tộc khác cần phải làm cho bản dịch phù hợp với đặc điểm văn hoá xã hội của họ, để họ dễ dàng tiếp cận với bản dịch hơn. Từ nhận xét đó, lý thuyết dịch trên cơ sở ngôn ngữ học xã hội đã ra đời với quan điểm chủ yếu là phải căn cứ vào đặc điểm văn hoá xã hội của những đối tượng mà bản dịch có chức năng phục vụ, giúp họ dễ dàng tiếp cận được nội dung. Trong lĩnh vực dịch nói, trên cơ sở kinh nghiệm nhiều năm phiên dịch hội nghị quốc tế, các giáo sư trường biên phiên dịch cao cấp Paris phát biểu

*PGS. TS. Đại học Ngoại ngữ

và bảo vệ lý thuyết dịch diễn giải (hay giải nghĩa) với một số luận điểm quan trọng:

1) ý nghĩa phát ngôn chính là đối tượng của hoạt động dịch;

2) quá trình dịch là quá trình diễn giải và trình bày lại ý nghĩa phát ngôn;

3) ý nghĩa phát ngôn gồm hai thành tố: thành tố ngôn ngữ và ngoài ngôn ngữ;

4) trong phát ngôn, thành tố ngoài ngôn ngữ bổ sung nội dung giao tiếp cho các yếu tố ngôn ngữ ...

Theo lý thuyết giải nghĩa, mọi khó khăn do khác biệt ngôn ngữ đều có thể vượt qua, và trong mọi trường hợp người dịch có thể hoàn thành nhiệm vụ đảm bảo giao tiếp thông suốt và tức thời, nếu đã nắm được ý nghĩa phát ngôn và vượt qua rào cản của các hình thức ngôn ngữ. Một số nhà ngôn ngữ Anh -Mỹ như Newmark phân biệt dịch nghĩa (tức là dịch nguyên văn ý nghĩa của từ ngữ) với dịch giao tiếp (tức là dịch ý). Phân tích đặc điểm của nguyên bản, tác giả nhận thấy phương pháp dịch nghĩa phù hợp với dịch văn học hơn vì đối với loại văn bản này hình thức diễn đạt cũng quan trọng như nội dung. Đúng như nhận xét của tác giả, hình thức ngôn ngữ là yếu tố tạo ra cái hay, cái độc đáo, cái quyến rũ của văn chương. Làm hao hụt nhiều hoặc loại bỏ yếu tố này, bản dịch sẽ không còn chất văn học. Ngược lại dịch ý có thể áp dụng đối với các loại văn bản ngữ dụng mà nội dung biểu cảm, hình thức thể hiện không phải là mục đích chủ yếu của bản dịch.

Điềm qua một số lý thuyết chính cho thấy dịch là một ngành khoa học

dựa trên *quan sát* đặc điểm của bản gốc, đặc điểm văn hoá xã hội của người sử dụng bản dịch nhằm tìm ra giải pháp thoả đáng hiệu quả nhất cho giao tiếp. Đơn vị dịch là các đơn vị từ vựng-ngữ nghĩa trong đó các thành tố cùng thực hiện vai trò diễn đạt một đơn vị tư duy. Như vậy mọi tình huống dịch đều đặt ra vấn đề về hiệu quả chức năng .

Đảm bảo hiệu quả chức năng chính là giải quyết mối quan hệ giữa mục tiêu của bản dịch với những ràng buộc do đặc điểm về thể loại của bản gốc; giữa chức năng của nguyên bản và của bản dịch đối với mỗi đối tượng độc giả. Theo cách nhìn này, mỗi loại hình văn bản gốc, mỗi đối tượng phục vụ đòi hỏi lựa chọn một phương pháp dịch phù hợp. Ví dụ, luật đầu tư nước ngoài do Nhà nước ta chính thức ban hành để mọi doanh nghiệp tư nhân hoặc tổ chức nước ngoài thực hiện yêu cầu người dịch phải chú ý đến từng câu chữ và giải pháp dịch nguyên văn thường được lựa chọn hơn. Đối với những loại văn bản khác mang tính ngữ dụng như sách giới thiệu thắng cảnh du lịch, quảng cáo thương mại... người dịch có thể lựa chọn phương pháp dịch ý. Hơn nữa giải pháp dịch phụ thuộc vào *chức năng* mà bản dịch phải đảm nhiệm theo ý muốn của người đặt hàng dịch. Lựa chọn tốt các giải pháp dịch đáp ứng yêu cầu thông tin nhanh chóng rõ ràng, tránh mọi sự tối nghĩa, giúp người sử dụng dễ hiểu và hiểu đúng để có cách ứng xử phù hợp chính là đảm bảo hiệu quả giao tiếp của bản dịch. Nói cách khác *giải pháp dịch tốt là giải pháp có hiệu quả giao tiếp cao*. Đến đây chúng

ta cần đặt ra câu hỏi: Phương pháp nào có thể tăng cường hiệu quả giao tiếp ?

2. Hiệu quả giao tiếp: những vấn đề phương pháp

Trong quá trình dịch cần thực hiện một số thao tác nhằm đạt mục tiêu tăng cường hiệu quả giao tiếp. Đó là những thao tác gì ?

Trước hết, người dịch cần phân tích những *đặc điểm về thể loại và văn phong của bản gốc, và xác định đối tượng phục vụ của bản dịch*. Đây là một thao tác rất cần thiết, nhưng do bị cuốn hút vào những vấn đề ngôn ngữ, người dịch thường vô tình bỏ qua, từ đó không định hướng được một cách hệ thống nhất quán cách lựa chọn giải pháp của mình. Chúng tôi sẽ chứng minh nhận định trên qua trường hợp dịch tập tài liệu nhan đề "*Je vais en France, 2003-2004*" (Nguyên văn: Tôi đi Pháp) do Đại sứ quán Pháp tại Hà Nội đặt hàng dịch, Trung tâm quốc gia phục vụ sự nghiệp đại học và trường học Pháp (CNOUS) xuất bản. Tài liệu được viết theo thể loại văn phong trình bày giới thiệu, có nhiều biểu bảng và hình ảnh minh hoạ; hầu như không có yếu tố ngôn ngữ đặc thù, biểu cảm. Dành cho du học sinh nước ngoài, sách giới thiệu về truyền thống lịch sử, đời sống chính trị văn hoá Pháp, các dịch vụ xã hội, các trường đại học và các ngành đào tạo, điều kiện nhập học, thủ tục xin học bổng, chi phí ăn, ở, bảo hiểm xã hội, vui chơi giải trí cho sinh viên... Tóm lại, đây là tài liệu nhằm cung cấp những thông tin cập nhật về đất nước, con người, về hệ thống giáo dục đại học của Pháp, hướng dẫn sinh viên nước ngoài dự định đến Pháp du

học thực hiện các thủ tục cần thiết từ khi còn ở trong nước nộp hồ sơ xin học, làm thủ tục xuất cảnh sang Pháp, nhập trường, chọn ngành học, sống và học tập ở Pháp đến khi được cấp bằng tốt nghiệp và về nước. Những phân tích trên đây là cơ sở quan trọng giúp chúng tôi định hướng trong xử lý ngôn ngữ và lựa chọn giải pháp dịch phù hợp. Phương pháp *xử lý ngôn ngữ* có hệ quả quan trọng đối với hiệu quả giao tiếp của bản dịch vì những lý do sau.

Thứ nhất, nếu người dịch hiểu sai ý nghĩa phát ngôn của từ ngữ trong bản gốc thì đương nhiên sẽ chuyển dịch sai. Hệ quả tất yếu là nội dung giao tiếp bị sai lệch. Ví dụ:

(1) A cette même époque, l'Eglise entraine la chevalerie dans de lointaines expéditions pour la délivrance des lieux saints. (tr. 20)

(a) Cũng trong thời kỳ này Giáo hội đã *thành lập đội ngũ hiệp sĩ* để cử đi thực hiện những cuộc viễn chinh giải phóng những vùng đất Thánh.

(b) Cũng vào thời kỳ này Giáo hội đã *lôi kéo tầng lớp hiệp sĩ* vào những cuộc viễn chinh xa xôi nhằm giải phóng những vùng đất Thánh.

Trong câu (b) lỗi do hiểu sai nghĩa của động từ *entraîner* (lôi cuốn, lôi kéo), chứ không phải là "thành lập"

(2) Le premier objectif de Bonaparte est d'instaurer un ordre nouveau par le redressement des finances, de l'administration et de la justice. Mais le pays a hâte de

voir finir les guerres étrangères (tr.23).

(c) Mục tiêu đầu tiên của Bonaparte là thiết lập một trật tự mới bằng cách phục hồi tài chính, hành chính và luật pháp. *Các cuộc chiến tranh bên ngoài cũng kết thúc.*

(d) Mục tiêu đầu tiên của Bonaparte là thiết lập một trật tự mới bằng cách phục hồi nền tài chính, hành chính và luật pháp. *Nhưng nước Pháp nóng lòng muốn chấm dứt chiến tranh với nước ngoài.*

So sánh giải pháp in nghiêng trong (c) và giải pháp đúng trong (d) cho thấy, nếu chọn (c), bản dịch sẽ làm cho độc giả hiểu sai hoàn toàn nội dung của bản gốc.

(3) Avec Louis IX apparaît la figure la plus pure de la monarchie.

"Dưới thời Louis IX là dáng vẻ thuần khiết nhất của triều đại phong kiến". Cách dịch này rất tối nghĩa và gây khó hiểu. Câu chữ: *"Dưới thời Louis IX đã xuất hiện diện mạo thuần chất nhất của chế độ phong kiến"*

(4) Le 18 mai 1804, le soldat de la Révolution se fait proclamer Empereur.

Ví dụ (4) trích trong đoạn tài liệu nói về giai đoạn 1789-1815 với ba mốc lớn: Cuộc cách mạng Pháp, chế độ Tổng tài của Napoléon và Chiến tranh thế giới thứ I. Theo bản gốc lúc đầu dưới con mắt của người dân Pháp, Napoléon là một chiến sĩ cách mạng,

nhưng về sau họ đã thất vọng khi ông ta tự phong làm Hoàng đế. Thông tin này đã bị hiểu sai lệch với cách dịch: *"Ngày 18/5/1804 ông được phong làm Hoàng đế"*. Giải pháp đúng là: *Ngày 18/5/1804, "chiến sĩ cách mạng" Napoléon tự phong là Hoàng đế.*

Thứ hai người dịch trung thành với từ ngữ gốc, vô tình *xa rời chức năng và làm giảm hiệu quả giao tiếp* của bản dịch. Đây là trường hợp thường xảy ra. Quả vậy, nếu lệ thuộc vào từ ngữ gốc, chúng tôi sẽ dịch nguyên văn đầu đề của tài liệu là *"Tôi đi Pháp"*. Nhưng với đầu đề như vậy, liệu sách có thu hút được khách hàng? Liệu nội dung thông tin của đầu đề có rõ ràng và đầy đủ để giúp khách hàng nhanh chóng xác định mức độ cần thiết đối với mình? Xem xét đối tượng phục vụ của bản dịch là học sinh và sinh viên Việt nam chuẩn bị đi Pháp học tập, chúng tôi đã chọn giải pháp khác, hiệu quả hơn là *"Hướng dẫn du học Pháp"*.

Trung thành với từ ngữ gốc, không có nghĩa là lệ thuộc vào nó. Nói như một tác giả Đức là trung thành nhưng không thụ động. Chỉ cần thay đổi cách xử lý ngôn ngữ, có nghĩa là chọn từ ngữ thích đáng với ý nghĩa phát ngôn hơn, phù hợp với môi trường ngôn ngữ và văn hoá của độc giả hơn, hiệu quả chức năng của bản dịch sẽ cao hơn nhiều. Những ví dụ sau chứng minh điều này.

(5) D'un amalgame de peuplades constamment en lutte les unes contres les autres, une nation va naitre. Au cours des siècles des territoires morcelés se souderont, tenus en main par un souverain à la

puissance lentement accrue, aux droits devenus héréditaires: ainsi, peu à peu, à travers beaucoup d'épreuves, se construit la France.

Que savez-vous des premiers occupants de notre pays? L'imagerie populaire retient "nos ancêtres les Gaulois." (tr.19)

(a) Một quốc gia thường được hình thành sau những cuộc chiến liên miên giữa các bộ tộc. Qua nhiều thế kỷ, những mảnh đất nằm rải rác khắp nơi sẽ dần dần rơi vào tay một người có quyền lực ngày càng mạnh và sau đó con cháu của người đó thừa kế. Cũng như vậy, qua nhiều thử thách, nước Pháp từng bước được hình thành. Chúng ta biết gì về những chủ nhân đầu tiên của *đất nước*? Người Pháp thường nói "tổ tiên chúng ta là người Gaulois".(tr.19)

(b) Một quốc gia thường ra đời sau những cuộc chiến liên miên giữa các bộ tộc. Qua nhiều thế kỷ, những vùng lãnh thổ bị chia cắt được thống nhất, và dần dần rơi vào tay một lãnh chúa có thế lực ngày càng mạnh và sau đó con cháu của lãnh chúa đó có quyền thừa kế. Cũng theo cách như vậy, qua nhiều thử thách, nước Pháp từng bước được hình thành. Chúng ta biết gì về những chủ nhân đầu tiên của *nước Pháp*? Người Pháp thường nói "tổ tiên chúng ta là người Gaulois".

Trong ví dụ trên, cách dịch "*chủ nhân đầu tiên của đất nước*" kém hiệu quả

giao tiếp hơn cách "*chủ nhân đầu tiên của nước Pháp*". Cụm từ "*notre pays*" dịch nguyên văn là *của đất nước chúng tôi/ta*) không sai, nhưng khi chọn cách nói "*của nước Pháp*", người dịch đã loại bỏ sự hiện diện của tác giả trong văn bản để cho người đọc đối thoại trực tiếp với bản dịch, như thể tài liệu do tác giả người Việt Nam biên soạn. Như vậy giao tiếp nhanh và hiệu quả hơn.

Trường hợp bản gốc chứa các yếu tố ngôn ngữ có nội dung văn hoá đặc thù, người dịch càng phải chú ý nhiều đến hiệu quả giao tiếp của những giải pháp đưa ra. Những cách dịch nguyên văn có thể tạo ra những xung đột văn hoá, khó chấp nhận trong môi trường văn hoá xã hội của bản dịch. Ví dụ:

(6) L'arrivée des Fédérés à Paris, l'installation d'une commune *insurrectionnelle* permettent l'assaut final contre les Tuileries (10 août 1792)

(a) Nghĩa quân đã kéo đến Paris thành lập công xã *khởi nghĩa* và cuối cùng là tấn công điện Tuileries (10 /8/1792)

(b) Nghĩa quân tiến về Paris, thành lập công xã *cách mạng* và mở đợt tấn công cuối cùng vào điện Tuileries (10 /8/1792)

(7) La levée en masse permet de redresser la situation militaire tandis que la *terreur* est organisée comme moyen de gouvernement révolutionnaire.

(c) Việc tuyển binh hàng loạt đã giúp củng cố lực lượng quân sự và *khủng bố* được coi như một

phương tiện của chính quyền cách mạng.

(d) Việc tuyển binh hàng loạt đã giúp củng cố lực lượng quân sự và *trấn áp* được coi như một phương tiện của chính quyền cách mạng.

Trong các giải pháp (a) và (c) các từ được lựa chọn để dịch "insurrectionnel" và "terreur" không phù hợp với hệ tư tưởng của chúng ta, đặc biệt là từ "khủng bố". Phương pháp trấn áp những phần tử chống lại cách mạng không đồng nghĩa với hành động "khủng bố", theo cách hiểu chung hiện nay. Như vậy giải pháp (c) không đạt được hiệu quả giao tiếp vì đã đưa ra một thông tin không phù hợp với ý thức tư tưởng và những kiến thức về cách mạng của độc giả Việt Nam.

Một vấn đề nữa liên quan đến hiệu quả chức năng là lựa chọn phương pháp giải thích hay tóm tắt ý chính của nguyên bản. Điều này phụ thuộc vào sự đánh giá độ chênh lệch giữa nội dung của bản gốc với kiến thức của người sử dụng bản dịch. Nói cách khác, nếu cảm thấy cách dịch nguyên văn sẽ gây khó hiểu cho người đọc, người dịch cần giải thích bổ sung những thông tin liên quan cần thiết, vừa trung thành với nội dung bản gốc vừa giúp người đọc có cái nhìn chung hơn, sâu hơn về nội dung đề cập. Đây chính là cách tăng hiệu quả giao tiếp nhanh chóng nhất. Sau đây là một số ví dụ.

(8) Pour ne pas être mêlé à des intrigues qui le dévalorisaient et assurer les directeurs inquiets de sa popularité, *le "Corse"* veut prendre du champ et part pour l'Egypte.

Tránh bị lôi kéo vào những âm mưu làm giảm giá trị bản thân và để làm xoa dịu các thành viên Ban Đốc chính đang lo ngại trước uy tín của mình, *vị tướng người Corse* đã lên đường tới mặt trận Ai Cập.

Trong ví dụ này dịch nguyên văn nhóm từ *le Corse* là *anh người Corse* không hiệu quả bằng giải pháp chúng tôi chọn là "*vị tướng người Corse*".

(9) Louis XI commence son règne en 1774 par une grave erreur: le rappel des parlements mis au pas par Maupeou.

Louis XI bắt đầu triều đại của mình năm 1774 với một sai lầm lớn: triệu hồi các pháp viện tối cao đã bị Maupeou đưa đi đày trước đó.

Câu dịch này không có gì đáng bàn nếu so với ngôn từ của bản gốc. Nhưng xét ở góc độ hiệu quả giao tiếp, độc giả không hiểu Maupeou là ai mà có thể "lưu đày pháp viện tối cao". Dự báo những khó khăn này chúng tôi thêm thông tin bổ sung như sau: "... triệu hồi pháp viện tối cao đã bị *quan Chưởng ấn* Maupeou *truất quyền* và lưu đày trước đó. Nhưng từ in nghiêng không có trong nguyên bản nhưng là những thông tin cần cho độc giả, người dịch thêm vào giúp họ hiểu rõ hơn, đầy đủ hơn.

(10) Les élections présidentielles de 2002 mettent fin à une cohabitation de cinq ans.

Cuộc bầu cử Tổng thống năm 2002 đã chấm dứt *thời kỳ chung sống* 5 năm.

Cuộc bầu cử Tổng thống năm 2002 đã chấm dứt giai đoạn 5 năm *chia rẽ quyền lực*.

Nghĩa của từ *cohabitation* như trong cách dịch thứ nhất đúng là "sự cùng chung sống", nhưng nếu giải thích ý nghĩa của

phát ngôn này với cách dịch thứ hai, người đọc sẽ hiểu dễ dàng điều tác giả muốn nói. Cách này đạt yêu cầu về hiệu quả giao tiếp.

Những trường hợp chúng tôi vừa phân tích chưa phải là khó giải quyết nhất. Có những vấn đề mà người dịch cần phát huy tính sáng tạo cao trong xử lý ngôn ngữ nhằm đảm bảo hiệu quả giao tiếp. Một trong những vấn đề đó là chuyển dịch các hiện tượng ngôn ngữ phản ánh sự khác biệt quan trọng về hệ thống tổ chức của các xã hội. Thực vậy chúng tôi đã gặp khó khăn lớn khi dịch tên các loại *văn bằng* của giáo dục đại học Pháp. Hệ thống giáo dục sau THPT của chúng ta gồm các bậc trung cấp, cao đẳng, đại học (cử nhân, kỹ sư), thạc sĩ, và tiến sĩ. Hệ thống của Pháp đa dạng và phức tạp hơn nhiều. Lấy bằng THPT (bac) làm điểm xuất phát, hệ thống của Pháp đa dạng về chủng loại trường và ngành học. Từ đó có rất nhiều loại bằng không thể khiên cưỡng quy theo bậc học của Việt Nam. Các trường Đại học tổng hợp Pháp không thi tuyển đầu vào, học sinh chỉ cần ghi tên đăng ký học nếu có bằng THPT đúng ban quy định. Theo cấp học, loại trường này cấp các loại bằng DEUG (bac+2), licence (bac+3), maitrise (bac+4), DEA (bac+5), docteur (bac+8). Mỗi cấp học lại được chuyên môn hoá tùy

thuộc vào ngành học, tính chất của bậc học dành cho nghiên cứu hay nâng cao năng lực nghề nghiệp. Ví dụ, DEA là bằng nghiên cứu chuyên sâu, có bảo vệ luận văn và được phép học tiếp tiến sĩ; DES là bằng nghiệp vụ chuyên môn. Các trường kỹ sư phân biệt bằng quốc gia (bằng được Nhà nước công nhận) với bằng của Trường, và bằng của Trường Đại học tổng hợp có đào tạo kỹ sư. Các trường chất lượng cao hay các "trường lớn", tuyển sinh bằng hình thức thi tuyển với tỷ lệ cạnh tranh rất cao, cấp bằng kỹ sư cho các ngành khoa học kỹ thuật tương đương với học vị master (THPT +5 năm). Thực tế đa dạng này gây không ít khó khăn cho người dịch. Hơn nữa cho đến nay chưa có sự công nhận chính thức về tương đương bằng cấp giữa hai quốc gia. Mỗi người dịch một cách, có người chọn giải pháp có lợi cho mình: *maitrise* được nâng lên thành *thạc sĩ*, DES, thành *phó tiến sĩ*! Để tạo ra một hệ thống nhất quán, chúng tôi sử dụng chủ yếu thủ pháp giải thích theo nguyên tắc giải pháp dịch phải hoàn nguyên các yếu tố: cơ quan cấp (quốc gia/trường) bậc học (số năm sau THPT), và tính chất của ngành học (nghiên cứu/ngành nghiệp). Sau đây là một vài ví dụ.

DEUG: bằng đại học đại cương;
Licence: bằng cử nhân 3 năm;
Maitrise: bằng cử nhân 4 năm; *DEA*: bằng thạc sĩ nghiên cứu; *DES*: bằng cao học chuyên ngành; *Doctorat*: tiến sĩ; *Habilitation*: tiến sĩ khoa học. Ngoài hệ thống này, Đại học tổng hợp còn nhiều loại bằng định hướng nghề nghiệp khác, với những điều kiện tuyển sinh đa dạng và bằng cấp cũng rất phong phú. Nguyên tắc dịch chính

của chúng tôi là miêu tả vắn tắt nội hàm của từng loại bằng. Ví dụ: *Magistère*: bằng cao học khoa học kỹ thuật 5 năm; kèm giải thích: *bằng định hướng nghề nghiệp của trường tổng hợp, không thuộc hệ thống bằng quốc gia, thời gian học trong 3 năm, tuyển sinh viên đã học hết hai năm đại cương (bac+2)*; bằng *Diplôme universitaire de technologie* (DUT): bằng đại học công nghệ 2 năm. Thông tin 2 năm là do người dịch giải thích thêm nhằm phân biệt với bằng đại học của Việt nam (4 đến 5 năm), vì đây là một loại bằng của Viện đại học công nghệ (Institut universitaire de technologie, viết tắt: IUT) trực thuộc một trường đại học tổng hợp, đào tạo thực hành công nghệ. Có ý kiến gợi ý nên dịch là bằng "cao đẳng công nghệ". Tuy nhiên hệ thống trường cao đẳng của chúng ta nằm giữa bậc trung học và đại học, khác với trường IUT của Pháp. Nhằm tạo sự liên thông giữa các nước thành viên, Liên minh châu Âu đang thực hiện cải cách giáo dục theo mô hình LMD 3-5-8, cử nhân 3 năm, thạc sĩ 5 năm và tiến sĩ 8 năm. Các loại bằng của Pháp vẫn tồn tại nhưng trở thành cấp trung gian trong cơ cấu LMD, ví dụ DEA là năm thứ nhất của thạc sĩ.

3. Kết luận

Hiệu quả giao tiếp được thể hiện rõ nhất khi bản dịch vừa trung thành với chức năng của nguyên bản vừa hoàn thành tốt chức năng giao tiếp với đối tượng độc giả mà bản dịch hướng tới. Trong quá trình dịch, việc xử lý các yếu tố phát ngôn và các yếu tố ngôn ngữ có hệ quả quan trọng: bản dịch có đạt hiệu quả cao hay không chủ yếu do thao tác này quyết định. Hơn nữa chọn

giải pháp nào nhằm tạo thuận lợi cho giao tiếp, không gây hiểu lầm hoặc khó hiểu, phụ thuộc vào đặc điểm của nguyên bản và kỹ thuật xử lý của người dịch. Người dịch ý thức được điều này sẽ có những giải pháp sáng tạo và tránh được những lỗi đáng tiếc.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. LAROSE R. 1989 *Théories contemporaines de la traduction*. 2è éd. Presse de l'Université du Québec
2. MOUNIN G. 1963, *Les problèmes théoriques de la traduction*. Paris, Gallimard, 296 p.
3. PERGNIER M. 1978, *Les fondements sociolinguistiques de la traduction*. Paris, Honoré Champion.
4. SELESKOVITCH D., LEDERER M. 1986, *Interpréter pour traduire*. Paris, Didier Erudition (Coll. Traductologie 1).
5. TABER Ch.R., NIDA E.A. 1971, *La traduction: théorie et méthode*. Londres, Alliance Biblique Universelle.
6. Vũ Văn Đại 2001 *Le caractère communicatif: un principe de la traduction*, dans "LANGAGE" Institut de linguistique, Centre de recherche en sciences sociales et humaines, n° 3/2001, pp 20-28, Hanoi. (Tính giao tiếp: một nguyên tắc trong hoạt động dịch, trong "Ngôn Ngữ", Viện Ngôn ngữ, Trung tâm nghiên cứu khoa học xã hội và nhân văn quốc gia, Hà Nội)

2003 *Le savoir-faire en traduction*, Actes du colloque international sur la traductologie, Certa, Université d'Artois, France (*Kỹ năng dịch*, báo cáo khoa học trình bày tại Hội thảo quốc tế về lý thuyết dịch do Đại học Artois, Pháp tổ chức, tháng 3/2003).